

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Рівненський державний гуманітарний університет
Історико-соціологічний факультет
Кафедра політичних наук

ПАНОРАМА ПОЛІТОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ

НАУКОВИЙ ВІСНИК РДГУ

Випуск 5–6

Рівне – 2011

Панорама політологічних студій : науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. На пошану професора Р. М. Постолювського. – Рівне : РДГУ, 2011. – Вип. 5–6. – 305 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

1. **Бортніков В. І.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри політології Волинського національного університету імені Лесі Українки.
2. **Гон М. М.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету (головний редактор).
3. **Канцелярук Б. І.** – д.політ.н., головний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
4. **Киридон А. М.** – д.і.н., професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Київського міжнародного університету.
5. **Круглашов А. М.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича.
6. **Макаренко Є. А.** – д.політ.н., провідний науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин.
7. **Постолювський Р. М.** – к.і.н., професор, завідувач кафедри всесвітньої історії, ректор Рівненського державного гуманітарного університету.
8. **Тихомирова Є. Б.** – д.політ.н., професор, завідувач кафедри міжнародної інформації Волинського національного університету імені Лесі Українки.
9. **Троян С. С.** – д.і.н., професор, завідувач кафедри міжнародних відносин та країнознавства Рівненського інституту слов'янознавства Київського славістичного університету.
10. **Шеретюк В. М.** – к.і.н., доцент, декан історико-соціологічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету.
11. **Шугасєва Л. М.** – д.філос.н., професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.
12. **Юськів Б. М.** – д.політ.н., завідувач кафедри міжнародної інформації Рівненського інституту слов'янознавства Київського славістичного університету.

Друкується за рішенням вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету.
Протокол № 9 від 29 квітня 2011 р.

За редакцією д. політ. н., професора М. М. Гона

Науковий вісник «Панорама політологічних студій»
затверджений ВАК України науковим фаховим виданням з політичних наук
(постанова Президії ВАК України від 14 квітня 2010 р. № 1 – 05/3)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ №16166-4638 Р

У збірнику вміщені статті з актуальних проблем міжнародних відносин, політичних процесів у країнах Європи та України зокрема, а також дослідження в царинах політичної філософії, етнополітології та етнодержавознавства.

Збірник адресований всім, хто цікавиться політичною наукою.

Адреса редакції:
кафедра політичних наук, Рівненський державний гуманітарний університет,
вул. Остафова, 29, м. Рівне, 33027.

Гон М. М., Черній А. Л.	8	Слово про ювіляра: професору Р. М. Постоловському – 60
----------------------------	----------	---

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Бурдяк В. І.	14	Успіхи та поразки України на шляху до Євросоюзу
Тихомирова Є. Б.	22	Параметри міжнародної миротворчості України
Троян С. С.	29	Україна у системі сучасного транскордонного співробітництва: соціополітичний аналіз
Нагорняк М. М.	40	Окремі аспекти сучасної зовнішньополітичної стратегії ФРН
Кіцила Л. Ю.	47	Підсумки чеського головування в Раді ЄС та їх значення для України
Шумка А. В., Черник П. П.	51	Українсько-російські відносини як політичне протистояння

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ І ПРОЦЕСИ

Ротар Н. Ю.	60	Еволюція змісту електорального протесту в Україні
Алексєнко І. В.	72	Політична активація регіональної ідентичності в умовах глобалізації
Монолатій І. С.	76	Формалізація політичної участі громадян як індикатор інституційних процесів у Габсбурзькій монархії
Шугасва Л. М.	90	Позацерковні православні об'єднання: суспільно-політичний контекст
Марусик К. О.	95	Діяльність апарату ЦК КПРС як відображення корпоративних відносин у політичній системі СРСР
Прокопець Л. С.	102	Зародження парламентаризму та демократія
Климанська Л. Д.	110	Політичні наративи соціальних проблем як основа соціально-політичних проєктів
Оверчук О. В.	116	Використання Інтернету в діяльності протестних рухів в Україні
Хаврук І. А.	122	Конституційний Суд України як елемент системи стримувань і противаг: правовий та політичний аспекти
Круглашов А. А.	127	Особливості дослідження політичного маніпулювання в текстовій інформації
Морарь М. В.	134	Партійна комунікація як умова ефективної політичної діяльності партійних лідерів
Жуковська А. О.	140	Інституційний вимір становлення громадянського суспільства в республіці Болгарія

Семенович А. С.	147	Вплив Європейського Союзу на формування регіонального врядування у країнах-кандидатах
Булига І. І.	153	Релігія і політика: фокус на сучасній Україні
Митко А. М.	158	Інформаційна влада в політичній системі
Корнейко А. О.	163	Спроби удосконалення політичної системи в контексті еволюції радянського тоталітаризму 1950-х – 1960-х рр.
Сойчук Р. Л.	172	Особливості формування політичної культури сучасної молоді
Москальов М. А.	178	Взаємовпливи бізнес-еліт і провідних політиків у сучасній Україні (за матеріалами ділових ЗМІ)
Максимець Б. В.	184	Національно-демократичні сили у виборах Президента України 2009–2010 років
Притуляк С. І.	191	Соціалістичний інтернаціонал: програмові засади діяльності та ідейно-теоретична еволюція в умовах глобального розвитку
Сущенко В. В.	197	Електоральний маркетинг як різновид політичного маркетингу

ПОЛІТИЧНА ФІЛОСОФІЯ

Мамонтова Е. В.	204	Символ як феномен і категорія політичної культури у філософській теорії та політичній практиці Античного суспільства
Семенченко Ф. Г.	209	Політичний ідеал як пізнавально-ціннісне відображення дійсності
Климончук В. Й.	216	Свобода як складова українського національного політичного досвіду
Байдич К. В.	222	Теорія Другого модерну в системі ідей У. Бека

ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ ТА ЕТНОДЕРЖАВОЗНАВСТВО

Коваль І. В.	230	Демократія і міжконфесійні взаємини: українські реалії
Геник М. А.	238	Міжнаціональне примирення у діяльності Українського суспільно-культурного товариства у Польщі
Безкоровайна О. В.	245	Культура міжнаціонального спілкування: роль полікультурної освіти
Каравасв В. С.	252	Взаємозв'язок державотворення та національного становлення
Пивоваров Ю. А.	257	Політичний дискурс президента України Л. Д. Кучми у дихотомії «націоналізм – демократія»
Боднараш Г. В.	261	Пропорційне представництво в Румунії та перетворення партій національних меншин в електоральні політичні партії

Венгринюк Л. Я.	271	Етнічний чинник у політичному процесі: сутність та причини політизації етнічності
-----------------	------------	--

РЕЦЕНЗІЇ

Тихомирова Є. Б., Гон М. М.	277	Джерело політичних знань, мислення і культури
Наумов А. С.	278	Регіональні аспекти сучасної політики
Гон М. М.	282	Інструменталізація пам'яті: погляд стороннього на сучасну українську практику в Галичині
Відомості про авторів	286	
Вимоги до оформлення статей	289	

http://politikhall.com/?page=filing&a_id=361.

15. Про участь України в міжнародних миротворчих операціях. Закон України від 23.04.1999 № 613-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=613-14&p=126777882200291>.
16. Розпочалася ротация миротворчого контингенту ЗС України місії ООН в Лівії [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://defpol.org.ua/site/index.php/uk/archiv/mmarhivnews/116-2009-09-09-19-18-02>

УДК: 338.242

Троян С. С.

УКРАЇНА У СИСТЕМІ СУЧАСНОГО ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА: СОЦІОПОЛІТИЧНИЙ АНАЛІЗ

У статті розкрито зміст транскордонного співробітництва як засобу налагодження конструктивних відносин між прикордонними регіонами та територіальними громадами держав, що мають спільний кордон. Проаналізовано суть і суспільну роль єврорегіонів, у тому числі за участю України. Визначено демократичні чинники оптимізації єврорегіональної співпраці України.

Ключові слова: Україна, демократія, транскордонне співробітництво, єврорегіон.

Троян С. С. Украина в системе современного трансграничного сотрудничества: социополитический анализ

В статье раскрыто содержание трансграничного сотрудничества как средства налаживания конструктивных отношений между приграничными регионами и территориальными общинами государств, имеющих общую границу. Проанализирована сущность и общественная значимость еврорегионов, в том числе с участием Украины. Определены демократические факторы оптимизации еврорегионального сотрудничества Украины.

Ключевые слова: Украина, демократия, трансграничное сотрудничество, еврорегион.

Troyan S. S. Ukraine in the system of the modern cross-border cooperation: socio-political analysis

The article reveals the content of cross-border cooperation as the method of establishing functional relations between near-border regions and territorial communities of countries that have common borders. There have been analyzed the essence and the social role of European regions including those where Ukraine participates. Democratic factors of Ukraine's European regional cooperation have been determined.

Key words: Ukraine, democracy, cross-border cooperation, European region.

Міжнародні відносини на сучасному етапі їх розвитку характеризуються інтенсивними інтеграційними процесами, серед яких важливу роль відіграє транскордонне співробітництво. Україна завдяки вигідному геополітичному положенню має великі потенційні можливості щодо його розвитку, оскільки 19 з 25 регіонів держави є прикордонними, а зовнішній кордон – найдовшим серед європейських країн. У цьому контексті можна стверджувати, що транскордонне співробітництво прикордонних областей України і сусідніх країн умовно можна розділити на два «напрямки»: транскордонне співробітництво, що відбувається на кордоні України з ЄС, а також транскордонне співробітництво у так званому «новому прикордонні», яке деякі українські дослідники визначають як сукупність історичних і новоутворених соціальних та економічних зв'язків уздовж кордонів колишніх радянських республік, зокрема України, Росії, Білорусі й Молдови. На сучасному етапі однією з поширених форм транскордонного співробітництва стали єврорегіони, що в умовах сучасності сприяють не тільки посиленню та поглибленню добросусідських відносин між державами, а й виступають своєрідним інструментом для

інтеграції тієї або іншої країни до європейських та євроатлантичних структур. Підтримка співробітництва прикордонних регіонів виступає інструментом соціально-економічного розвитку регіонів і пом'якшення територіальних диспропорцій [11, с. 127].

Серед нагальних проблем сьогодення, які постали перед Україною, одна з найактуальніших пов'язана з визначенням реального змісту та ефективних напрямів впровадження регіональної політики. Свідченням того, що вона набула пріоритетного значення на загальнодержавному рівні, є створення у вересні 1999 р., відповідно до Указу Президента України, Комісії з розробки Концепції державної регіональної політики. Найявність чітко визначеної концепції регіональної політики нашої держави, яка відповідає б вимогам Європейського Союзу, може стати одним із вагомих чинників, що мають позитивно вплинути на процес інтеграції України до ЄС. Про це переконливо свідчить досвід переважної більшості країн Центральної та Східної Європи (ЦСЕ) [5].

Важливим аспектом регіонального розвитку виступає налагодження міжрегіонального, а також транскордонного співробітництва між прикордонними регіонами та територіями. Однією з форм останнього є єврорегіони. Тому насамперед коротко охарактеризуємо транскордонне співробітництво як засіб налагодження відносин безпосередньо між прикордонними регіонами та територіальними громадами держав, що мають спільний кордон.

Щодо «транскордонного співробітництва», то ми цілком дотримуємося визначення, запропонованого «Європейською рамковою конвенцією про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями» (Мадрид, 21 травня 1980 р.) [7]. Згідно ст. 2 конвенції, транскордонне співробітництво – будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та розвиток добросусідських відносин між територіальними общинами або органами влади, які знаходяться під юрисдикцією двох або декількох договірних сторін, та укладення з цією метою необхідних угод або домовленостей. Транскордонне співробітництво здійснюється в межах компетенції територіальних общин або органів влади, визначеної внутрішнім законодавством.

Інша ситуація з поняттям «єврорегіон». Сьогодні фактично не існує загальновизнаної теоретичної дефініції, яка містила б вичерпний і прийнятний усіма перелік основних ознак цього явища. Тому спробуємо сформулювати його суть.

Спершу ідентифікуємо головні складові, що характеризують єврорегіон [7, с.94–95]:

- географічна – єврорегіон є територією, яка має конкретне географічне положення;
- політична – частини цієї території знаходяться під юрисдикцією суверенних держав, які мають спільний кордон;
- адміністративна – єврорегіон утворюють прикордонні регіони держав, що мають спільний кордон;
- функціональна – єврорегіон є формою транскордонного співробітництва.

Отже, єврорегіон – це форма транскордонного співробітництва між територіальними громадами або місцевими органами влади прикордонних регіонів двох або більше держав, що мають спільний кордон, яка спрямована на координацію їх взаємних зусиль і здійснення узгоджених заходів у різних сферах життєдіяльності у відповідності до національних законодавств і норм міжнародного права для вирішення спільних проблем і в інтересах людей, що населяють його територію по обидва боки державного кордону [7, с. 94–95].

Розвиток співробітництва на рівні єврорегіонів координує Асамблея європейських регіонів [1]. Мета діяльності асамблеї полягає у нівелюванні рівня у сфері економіки, політики, культури тощо, тобто у підтягуванні відстаючих регіонів на потрібний рівень. Для розвитку міжрегіонального співробітництва в сучасній Європі існує розвинене правове і міцне інституційне підґрунтя. Правову основу складають європейські хартії та конвенції, серед них: «Європейська хартія місцевого самоврядування» (Страсбург, жовтень 1985 р.),

«Європейська хартія регіональних мов і мов меншин» (Страсбург, травень 1995 р.), «Європейська хартія регіонального самоврядування», ухвалена Конгресом місцевих та регіональних влад Європи при Раді Європи 5 червня 1997 р. Співробітництво в рамках сврорегіонів повинно здійснюватися також відповідно до внутрішнього законодавства і внутрішньої політики держави, її міжнародних зобов'язань та в межах компетенцій і завдань органів місцевої влади.

Також виділимо перелік особливостей, характерних для функціонування сврорегіонів як форми транскордонного співробітництва. До першої групи особливостей віднесемо правові аспекти функціонування сврорегіонів:

- створення сврорегіону не призводить до виникнення нового адміністративно-територіального утворення зі статусом юридичної особи;
- правове регулювання на території кожного із членів сврорегіону здійснюється відповідно до чинного законодавства держави, до якої він належить;
- керівні органи сврорегіону виконують координаційні функції і не мають владних повноважень, а також не можуть замінити собою органи влади, що діють на території кожного з його членів.

Другу групу особливостей ми охарактеризували б як політичну. В цьому сенсі сврорегіони:

- не діють проти інтересів національної держави;
- вони не є наддержавними утвореннями;
- у своїй діяльності не замінюють зовнішньополітичні функції держав, адміністративно-територіальні одиниці яких є їх членами.

Третя група особливостей – історичні. У переважній більшості випадків сврорегіони охоплюють території, що мають спільне історичне минуле і навіть колись входили до складу однієї держави. Інколи до складу сврорегіонів входять території, які у більш чи менш віддаленому минулому мали так званий «спірний статус», тобто право володіння такою територією, що належала одній державі, оспорювалося сусідньою, яка має з нею спільний кордон.

Особливості, що належать до четвертої групи, пов'язані з національним складом прикордонних територій. Як правило, це багатонаціональні території або регіони, де мешкають представники декількох етнічних груп. У багатьох випадках на територіях суміжних прикордонних регіонів проживають представники досить чисельної національної меншини, яка репрезентує національну більшість країни, розташованої по інший бік кордону.

П'ята група особливостей зумовлена тим, що території або регіони, які входять до складу сврорегіонів, є периферійними по відношенню до адміністративних центрів своїх країн.

Шоста група особливостей полягає в тому, що всім територіям або регіонам, які входять до складу сврорегіонів, притаманна наявність спільних проблем транскордонного характеру. Для їх розв'язання необхідне подання зусиль територіальних громад або органів влади держав-сусідів. Як правило, до таких проблем відносяться екологічні та природоохоронні, розвиток прикордонної інфраструктури, транспорту та комунікацій, раціональне використання трудових ресурсів, забезпечення умов для розвитку етнічних меншин.

Сьома група визначається наявністю чітко визначених спільних інтересів членів сврорегіонів. Для цієї групи типовими є інтереси в торгово-економічній площині з урахуванням місця регіонів-членів у міжтериторіальному розподілі праці, у галузі спільного розвитку туристичної діяльності, надання взаємних послуг через державний кордон, створенні мережі співробітництва в галузях науки, освіти та культури. Універсальною

сферою спільних інтересів для членів будь-якого євروهіону виступає визначення спільної стратегії просторового розвитку.

Наступним важливим аспектом у розрізі нашої теми є взаємозв'язок між транскордонним співробітництвом і регіональною політикою, політикою щодо регіонального розвитку та регіональним розвитком як таким. Виникає запитання: чи є різниця між цими поняттями? Ми вважаємо, що так. І що доцільно скористатися визначеннями цих понять, запропонованими редакторською групою у складі Басила Гудака, Генріка Хойтвельдта та Едварда Мігана з Празького центру Інституту Схід-Захід, якою наприкінці 1999 р. видано збірник статей за назвою «Регіональна політика просувається на Схід: тенденції та уроки політики щодо регіонального розвитку в Центральній та Східній Європі» [14].

Автори вважають, що «регіональна політика має визначати законодавчі та інституційні рамки, а також стосуватися секторної політики і регіональних інституцій на національному рівні». Від себе додамо, що одним з головних завдань регіональної політики слід вважати досягнення певного балансу між інтересами держави та інтересами розвитку її регіонів.

Під політикою щодо регіонального розвитку слід розуміти «втілення регіональної політики на місцевому рівні, тобто створення інституційного і нормативно-правового підґрунтя, а також дій, завдяки яким здійснюються залучення до цього процесу місцевих інституцій та економічних інновацій на субнаціональному рівні».

Регіональний розвиток означає «економічний і соціальний розвиток у регіонах».

Звісно, наведені визначення навряд чи можна вважати виснаженими [6, с. 141–142], та ми все ж вважаємо їх достатніми для того, щоб дослідити взаємозв'язок між визначеними явищами і транскордонним співробітництвом, а також визначити місце останнього в регіональному розвитку.

Перш за все слід зауважити, що повноцінна участь прикордонних регіонів будь-якої країни в розвитку транскордонного співробітництва потребує визнання на рівні її центральних органів влади принципу субсидіарності та його практичного застосування. Тобто участь прикордонних регіонів держави у транскордонному співробітництві має ґрунтуватися на правових та інституційних засадах, спроможних забезпечити прикордонним регіональним і місцевим органам влади відповідний перелік повноважень щодо налагодження безпосередніх відносин. Все це зумовлює існування чітко визначеної регіональної політики держави, яка повинна визначати базові принципи взаємовідносин між державою та її регіонами, магістральні напрями регіонального розвитку, встановлювати загальні правові рамки, які дозволяють б регіональним і місцевим органам влади та самоврядування ефективно вишукувати шляхи для забезпечення сталого соціально-економічного зростання, закладаючи тим самим підґрунтя сталого розвитку держави.

Все сказане – цілком у річичі сучасних тенденцій політики щодо регіонального розвитку в переважній більшості країн Європейського континенту. Ця політика має орієнтуватися на активізацію та мобілізацію регіонального потенціалу та ресурсів, а не на бюджетний перерозподіл між регіонами. До речі, така політика не відкидає доцільність використання такого важливого для досягнення внутрішньої стабільності держави механізму, як міжрегіональне вирівнювання. Тому сенс транскордонного співробітництва, зокрема уособлений в євروهіонах як у найбільш вдаль формі його просування в сьгоднішній Європі, має полягати в трансформації прикордонних регіонів у «полоси зростання», мережа яких спроможна утворити своєрідний каркас сталого розвитку країни, сформований на її периферійних територіях [6, с. 142].

Таким чином, місце транскордонного співробітництва в регіональному (територіальному) розвитку визначається його здатністю до мобілізації та ефективного використання існуючого потенціалу прикордонних регіонів і територій. Значення

транскордонної співпраці полягає також у поєднанні потенційних можливостей і ресурсів прикордонних регіонів і територій двох або більше країн, що мають спільний кордон, з метою вирішення завдань просторового розвитку в межах транскордонних регіонів [13].

Трансдордонне співробітництво в Європі має широку географію та розвивається впродовж значного часу. Багатотисячолітня історія Європейського континенту – це історія трансформації державних кордонів. Але якщо раніше вони виконували функцію розділення, то нині навпаки – об'єднуюча тенденція стирає міжнаціональні межі, відкриваючи нову епоху міждержавного співіснування. Трансдордонне співробітництво існує в межах дуже відмінних структур, законодавчих систем і територій. Його головна мета – подолавши бар'єри національних кордонів, налагодити спільну роботу з питань соціальної та екологічної політики, інфраструктури, культури, науки і освіти, охорони довкілля.

Доцільність здійснення такої співпраці не викликає сумнівів, адже ми живемо в епоху, коли глобальні екологічні проблеми, міграція населення, ідей, капіталу, широко розвинута торгівля, засоби масової інформації загальносвітового радіусу дії позбавляють сенсу всілякі спроби державної герметизації. Інтеграційні процеси в Європі, які набирають розмаху, зумовлюють для України особливу актуальність питань вибору цивілізованих форм європейського співробітництва на різних рівнях. Одним з найбільш перспективних і привабливих варіантів його реалізації є взаємодія територій, що належать до різних країн, у рамках спеціальних об'єднань та асоціацій, які сьогодні більш відомі за назвою «єврорегіон» [3; 7; 11]. Вперше ідея таких структур виникла в Західній Європі після Другої світової війни як спосіб побудови нового економічного і суспільного порядку в Європі, а також метод економічної активізації територій. Нині у прикордонних зонах країн Європейського Союзу функціонує майже 260 регіонів на засадах розвитку прикордонної співпраці. Результати їх піввікової роботи на практиці довели ефективність і необхідність такої форми трансдордонного співробітництва.

Формування подібних угруповань активно продовжуються і тепер, значно розширилася їх географія за рахунок країн Східної і Центральної Європи та колишнього СРСР. Однією з причин, яка зумовила зростаючий інтерес до трансдордонного співробітництва, а відтак і потребу у створенні відповідних інституційних структур, стали історичні зміни, а також процеси економічних і політичних трансформацій, які охопили території цих держав. Відповідно, починаючи з 1990-х рр., у прикордонних регіонах нових незалежних держав виникла і ефективно розвивається нова форма співпраці – єврорегіональна. Її головні завдання полягають не лише у налагодженні ефективного функціонування трансдордонного співробітництва з метою піднесення народного добробуту, але й наближенні країн Східної Європи до правових, соціальних і господарських стандартів європейського співтовариства.

Трансдордонне співробітництво полягає у будь-яких спільних діях, спрямованих на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними громадами або владами, які перебувають під юрисдикцією двох і більше договірних сторін, та укладення з цією метою необхідних угод або домовленостей. Трансдордонне співробітництво здійснюється в межах компетенції територіальних громад або органів влади, визначеної внутрішнім законодавством. Створення єврорегіонів є однією з форм трансдордонного співробітництва адміністративно-територіальних одиниць сусідніх держав відповідно до двосторонніх та/або багатосторонніх угод для розв'язання спільних проблем або вирішення тотожних завдань за узгодженими механізмами [8].

Науково-теоретичні аспекти проблеми полягають у дослідженні реальних можливостей демократії в умовах транзиту виступати фактором оптимізації міжкордонної співпраці. Мова йде про створення таких умов, які в результаті співставлення балансу між перевагами та

недоліками викликають необхідність і потребу в розвитку транскордонного співробітництва і, зокрема, єврорегіонів у центрально-східноєвропейському трансформаційному просторі.

У контексті досліджуваної проблеми і на основі здійсненого наукового аналізу автор вважає, що основними демократичними факторами оптимізації транскордонного співробітництва між країнами ЦСЄ на сучасному (в рамках нової, четвертої хвилі демократизації – з рубежу 80-90-х рр. ХХ ст.) етапі історичного розвитку можуть виступати такі чинники [16].

По-перше, ринкові перетворення, що справляють визначальний безпосередній вплив на реформування соціально-економічної сфери загалом і для потреб розвитку міжкордонної співпраці зокрема.

По-друге, розширення автономії регіонів, територіально-адміністративних одиниць і місцевого самоврядування у рамках національних держав у сенсі особливого значення поєднання їх зусиль для ініціювання та розширення транскордонного співробітництва між ними.

По-третє, загальнодемократичний процес розвитку громадянського суспільства та його інститутів, їх значення у розширенні ініціативи територіальних громад і окремих індивідів по різні боки міждержавних кордонів і розвою на цій основі взаємовигідного єврорегіонального діалогу в галузях економіки, науки, культури, освіти, екології та охорони довкілля тощо.

По-четверте, потреби у транскордонній співпраці з метою зняття або зменшення напруги в окремих державах чи їх прикордонних регіонах у контексті розв'язання соціальних, економічних, екологічних та інших проблем.

По-п'яте, взаємозв'язок між загальним рівнем демократичних перетворень у конкретних країнах ЦСЄ, входженням чи співпрацею їх у рамках міжнародних організацій регіонального та субрегіонального спрямування і можливостями, реаліями та перспективами розвитку транскордонного співробітництва у сенсі його політичної й економічної доцільності та необхідності.

По-шосте, уніфікація правового поля та законодавчої основи діяльності окремих держав, їх територіально-адміністративних і самоврядних одиниць з метою розширення загальних можливостей до співробітництва на міждержавному рівні та його конкретної реалізації у формі транскордонних відносин різного ґатунку.

По-сьоме, зростання значення політичного моніторингу та політичного менеджменту в суміжних прикордонних регіонах з метою виявлення і розвитку найважливіших аспектів подальшого розширення та активізації транскордонної співпраці, а також створення і вдосконалення ефективних важелів управління нею.

По-восьме, мінімізація ризиків бюрократизації та корупції шляхом розширення контролю та гласності за діяльністю центральних державних, місцевих самоврядних і єврорегіональних міждержавних органів, які мають пряме, координаційне чи опосередковане відношення до здійснення транскордонного співробітництва.

На особливу увагу заслуговують правові аспекти розвитку українського законодавства у плані його уніфікації із загальноєвропейським, у тому числі і в напрямі розширення та оптимізації транскордонної співпраці [7, с. 35–48; 11, с. 48–52].

Реальним наближенням кордону Європейського Союзу до території України, необхідністю виконання стратегічних завдань інтеграції України до ЄС, важливістю розвитку регіонального співробітництва зумовлене розроблення Програми розвитку єврорегіонів, що була затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 р. № 587 [9].

Правові основи розвитку єврорегіонів закладено Європейською конвенцією про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або

органами влади 1980 р. (Україна приєдналася до Конвенції у 1993 р.), Європейською хартією місцевого самоврядування (ратифікована Верховною Радою України у 1997 р.) [2].

Розвиток транскордонного співробітництва і сврорегіонів на території України здійснюється відповідно до вимог національних актів законодавства. Зокрема, мова йде про Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні» (280/97-ВР), «Про місцеві державні адміністрації» (586-14), «Про зовнішньоекономічну діяльність» (959-12), Указу Президента України «Про Концепцію державної регіональної політики» (341/2001) та Угоди про партнерство і співробітництво між Європейськими співтовариствами, їхніми державами-членами та Україною, інших міжнародних договорів України.

24 червня 2004 р. був прийнятий Закон України «Про транскордонне співробітництво», який серед іншого визначає мету та принципи державної політики у сфері транскордонного співробітництва, повноваження суб'єктів транскордонного співробітництва України, принципи та форми державної підтримки транскордонного співробітництва та його фінансове забезпечення [4].

Мета та принципи транскордонної співпраці, прописані в ст. 2, зводяться до розвитку соціально-економічних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших зв'язків між суб'єктами та учасниками транскордонного співробітництва на основі таких принципів: повага до державного суверенітету, територіальної цілісності та непорушності кордонів держав; урахування під час укладення угод про транскордонне співробітництво повноважень суб'єктів та прав учасників транскордонного співробітництва; узгоджене усунення політичних, економічних, правових, адміністративних та інших перешкод для взаємної співпраці.

Фінансове забезпечення транскордонного співробітництва також чітко прописане в зазначеному законі (ст. 14). Зокрема вказано, що видатки на реалізацію проектів (програм) транскордонного співробітництва здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів на відповідний рік, а також інших джерел, не заборонених законом. Для фінансування проектів (програм) транскордонного співробітництва може використовуватися міжнародна технічна допомога згідно із законодавством України. Обсяги державної фінансової підтримки розвитку транскордонного співробітництва визначаються у законі про Державний бюджет України на відповідний рік згідно з державними програмами розвитку транскордонного співробітництва, затвердженими Кабінетом Міністрів України. Обсяги коштів, що спрямовуються суб'єктами транскордонного співробітництва України на виконання державних програм розвитку такої співпраці, визначаються і закладаються у відповідних місцевих бюджетах. Заходи щодо виконання державних програм розвитку транскордонного співробітництва фінансуються за рахунок бюджетних призначень головних розпорядників коштів Державного бюджету України на відповідний рік.

У ст. 5-9 Закону України «Про транскордонне співробітництво» також визначені аспекти його організації, зокрема сфера та організаційні форми, координація та контроль за додержанням законодавства з питань транскордонної співпраці, повноваження суб'єктів, угоди і органи транскордонного співробітництва. Зазначено, що транскордонне співробітництво може здійснюватися в межах створеного сврорегіону шляхом укладення угод про транскордонне співробітництво в деяких сферах, шляхом встановлення та розвитку взаємовигідних контактів між суб'єктами транскордонного співробітництва, при чому останні можуть обирати інші форми співробітництва такого виду. Суб'єкти транскордонного співробітництва України: організують та координують роботу з підготовки та реалізації проектів (програм) транскордонного співробітництва; беруть участь у розробленні спільних проектів (програм) та координують їх реалізацію; розробляють або беруть участь у розробці державних програм розвитку транскордонного співробітництва;

забезпечують у межах своєї компетенції виділення в установленому порядку з місцевих бюджетів коштів на розвиток транскордонного співробітництва. Отже, загалом цей Закон визначає правові, економічні та організаційні засади транскордонного співробітництва, формування і функціонування єврорегіонів за участю України.

За період з 1993 р. створено єврорегіони «Буг» (1995), «Нижній Дунай» (1998), «Верхній Прут» (2000), Карпатський єврорегіон (1993), «Слобожанщина» (2003), «Дніпро» (2003), «Ярославна» (2006) тощо. До їх функціонування з українського боку залучені Волинська, Чернівецька, Закарпатська, Одеська, Івано-Франківська, Львівська, Харківська, Сумська, Чернігівська області, а від прикордонних іноземних держав – адміністративно-територіальні одиниці Польщі, Білорусі, Румунії, Словаччини, Угорщини, Молдови, Росії і навіть Австрії, Німеччини, Франції. Обговорюється питання про створення єврорегіону «Донбас», який у перспективі об'єднає Луганську та Ростовську області.

Основними напрямками співробітництва створених єврорегіонів виступають поєднання зусиль в економічній сфері, розбудові соціальної, інформаційної та виробничої інфраструктури; будівництво та модернізація інфраструктури кордону; розвиток транспортної мережі, наукової та культурної співпраці; охорона навколишнього природного середовища; обмін досвідом між відповідними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; взаємна допомога в ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій; боротьба зі злочинністю та нелегальною міграцією тощо.

Нова регіональна політика «Нові регіони» формується насамперед «поверх» старих адміністративних кордонів як внутрішньодержавного, так і міждержавного рівнів. «Політика регіонів» поступово приходить на зміну «політиці держав». Звідси, основними завданнями щодо подальшого розвитку єврорегіонів є [8]:

- підтримка взаємовигідних зв'язків із сусідніми країнами, країнами-кандидатами та державами ЄС;
- здійснення заходів для поступового усунення перешкод (адміністративних, правових), що стримують розвиток транскордонної взаємодії;
- приведення українського законодавства з питань регіонального співробітництва у відповідність з міжнародними нормами.

Програма розвитку єврорегіонів розроблена з метою створення належних умов для активізації участі регіонів України у транскордонному співробітництві.

Відповідно до визначеної мети основними напрямками проголошено [8]:

- розроблення і реалізація регіональних і місцевих програм розвитку єврорегіонів;
- координацію виконання державних галузевих, регіональних і цільових програм, можливого в рамках єврорегіонів з метою ефективного використання ресурсів державного та місцевих бюджетів;
- удосконалення законодавства України у сфері транскордонного співробітництва та розвитку єврорегіонів;
- створення системи моніторингу, контролю, інформаційного забезпечення розвитку єврорегіонів;
- створення умов для розвитку транспортної, митної, прикордонної інфраструктури тощо [9].

Фінансування окремих регіональних проектів і програм співробітництва в рамках єврорегіонів здійснюється за рахунок коштів місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством.

Державна підтримка розвитку єврорегіонів може здійснюватися шляхом:

- надання правової, інформаційної, методичної та організаційної допомоги місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування щодо участі в транскордонному співробітництві та розвитку єврорегіонів;

- фінансування в установленому порядку відповідних заходів за рахунок коштів державного бюджету;
- участі у реалізації проєктів, які підтримуються іноземними державами та міжнародними організаціями;
- сприяння у залученні міжнародної технічної допомоги та коштів спеціалізованих фондів міжнародних організацій.

Виконання Програми розвитку євrorегіонів дає змогу вивести транскордонне співробітництво на якісно новий рівень, сприяє інтеграції України до Європейського Союзу і розв'язанню нагальних соціально-економічних, екологічних, транспортно-комунікаційних та інших проблем розвитку прикордонних регіонів.

Затверджена Президентом України Стратегія інтеграції України до ЄС передбачає поєднання загальноєвропейського виміру співпраці з регіональною інтеграцією та поглибленням галузевого співробітництва України і ЄС [4]. Враховуючи притаманну для держав ЄС тенденцію перенесення частини державних функцій повноважень з національного рівня на субнаціональний, регіональний аспект інтеграції України в європейські структури набуває особливо важливого значення.

Децентралізація управління як один з пріоритетів адміністративної реформи в Україні передбачає підвищення ролі регіональних органів державної влади та місцевого самоврядування у здійсненні економічних і структурних реформ, диверсифікації економіки територій, в управлінні державним та комунальним майном, розвитку міжрегіонального та транскордонного співробітництва. Водночас посилюється роль держави у спрямуванні та координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення економічної безпеки держави, у фінансовій, соціальній, податковій, валютній політиці й інших сферах життєдіяльності суспільства.

Розроблення та законодавче затвердження Концепції державної регіональної політики дає змогу державі, не втручаючись в оперативну діяльність місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування, окремих підприємств, за допомогою економічних важелів сприяти комплексному розвитку регіонів, формувати таку територіальну та галузеву структуру господарських комплексів регіонів, яка відповідає загальнодержавним інтересам та інтересам регіонів. Нині правова та фінансово-матеріальна обмеженість їх ролі в управлінні територіями, домінуючий галузевий підхід викликають соціальні протиріччя і стримують збалансований розвиток регіонів [15, с. 28, 56, 84].

Інтеграція України до європейських структур не можлива без вироблення та реалізації такої моделі управління регіонами, яка відповідала б принципам регіональної політики Європейського Союзу, сприяла б становленню нових форм співпраці між центром і регіонами, внутрішньому міжрегіональному співробітництву та міжнародній співпраці територій [12]. Тому основними пріоритетними питаннями регіональної політики держави на найближчий час у розвитку транскордонного співробітництва в рамках євrorегіонів «Бут», «Нижній Дунай», «Верхній Прут», «Карпати» є:

- організація та координація дій, спрямованих на підтримку економічної, наукової, екологічної, культурної та освітньої співпраці;
- сприяння у налагодженні контактів з міжнародними організаціями та інституціями;
- створення спільних фондів, асоціацій, реалізації проєктів спільного розвитку, укладення міжрегіональних угод, які забезпечують найефективніше використання та розвитку потенціалів єдиного простору євrorегіонів;
- ініціювання узгодження термінів та процедур здійснення технічної допомоги ЄС Тасі та PHARE з метою розширення можливостей регіональних та місцевих органів влади України, Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії здійснювати спільні транскордонні проєкти;

- державна підтримка прикладних наукових досліджень, які стосуються регіональної проблематики, а також залучення для їх виконання технічної допомоги ЄС;
- продовження реалізації державних регіональних програм і програм соціально-економічного розвитку регіонів та транскордонного співробітництва. Створення мережі регіональних агентств розвитку;
- сприяння розвитку внутрішніх міжрегіональних зв'язків, зовнішнього міжрегіонального та транскордонного співробітництва.

Реалізація заходів щодо інформаційного супроводження розвитку єврорегіонів [10] полягає в наступному:

- налагодження обміну інформацією з учасниками єврорегіонів;
- створення WEB-сторінок, організація серій публікацій з метою висвітлення питань транскордонного співробітництва і розвитку єврорегіонів;
- проведення семінарів, конференцій тощо з питань регіонального співробітництва та розвитку єврорегіонів.

На загал можна констатувати, що у сенсі впливу процесів демократизації суспільно-політичного життя в країнах центрально-східноєвропейського регіону на розвиток і подальшу оптимізацію транскордонного співробітництва особливе значення мають чотири головні фактори [15, с. 29–30, 58, 85]:

- а) темпи демократичних перетворень у конкретній державі;
- б) характер сутнісних змін у сфері демократизації внутрішньополітичних сегментів;
- в) рівень стабільності політичного режиму та прогнозованість його політичного курсу;
- г) глибина перетворень і досягнення на шляху формування громадянського суспільства.

Перелічені чинники визначають насамперед такий показник для кожної держави, як «кредитний рейтинг» або у ширшому розумінні – «рейтинг довіри». Якщо у першому випадку мова йде про економічні можливості країни, пов'язані з отриманням зовнішніх кредитів (чим вищий кредитний рейтинг, тим вигідніші умови для них), то у другому треба говорити про оцінку реальних і потенційних можливостей суспільства адекватно й ефективно функціонувати в умовах сучасного постіндустріального (інформаційного) етапу розвитку. Звідси, оптимізація транскордонного співробітництва неможлива при низькому кредитному рейтингу та невисокій оцінці суспільного ресурсу даної держави. При цьому обов'язково треба мати на увазі, що існує так звана кредитна стеля. Це означає, що рівень довіри до будь-якого суб'єкта діяльності на території конкретної країни не може перевищувати відповідний рівень цієї держави. Отже, успіхи чи невдачі співпраці, пов'язаної з транскордонними секторами, безпосередньо залежать від загального іміджу держави (держав) та досягнень і можливостей суспільства (суспільств).

Окрім того, ще одна група чинників, що зумовлюють зміст, темпи, характер і перспективи транскордонного співробітництва між країнами у регіоні Центрально-Східної Європи, визначається впливом факторів міжнародного життя. У першу чергу мова йде про [15, с. 30, 58–59, 86]:

- а) суть зовнішньополітичних орієнтацій, основний вектор тактики і стратегії курсу держави на міжнародній арені;
- б) вибір стратегічних партнерів і форм співпраці з ними;
- в) ставлення до євроатлантичної інтеграції, насамперед у плані входження в організаційні структури Північноатлантичного Альянсу та Європейського Союзу;
- г) оцінку можливостей і перспектив міжкордонних відносин з огляду на досягнення конкретних позитивних результатів і поступу в рівнях суспільного розвитку.

Тільки поєднання внутрішньо- і зовнішньополітичних складових може визначити для кожної конкретної держави та й суспільства загалом необхідність, реальну потребу та конкретні форми впровадження і здійснення співробітництва у рамках транскордонних

відносин. Відносно України насамкінець відзначимо таке. 15 березня 2006 р. Кабінет Міністрів схвалив розпорядження «Про схвалення Концепції Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 рр.». На його виконання Міністерство економіки України повинно було розробити проект Державної програми розвитку транскордонного співробітництва. Така програма на 2007-2010 роки затверджена Постановою Кабінету Міністрів України 27 грудня 2006 р. і набрала чинності з 1 січня 2007 р. [8]. Метою цієї програми була активізація розвитку соціально-економічних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших зв'язків між суб'єктами транскордонного співробітництва. Основні ж завдання полягали в активізації зовнішньоекономічної діяльності регіонів, розвитку малого та середнього підприємництва, охорони навколишнього природного середовища, розвитку соціальної сфери. Фактично на сьогодні виконання Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 роки завершилося. Звідси, перед державним керівництвом України стоїть відповідальне і важливе завдання – розробка і втілення в життя нових програмних цілей у галузі єврорегіональної транскордонної співпраці з метою якісного поглиблення участі нашої держави в євроінтеграційних процесах і піднесення стандартів і рівня життя всіх членів суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Білоконь Ю. Методичні засади планування транскордонних територій України / Ю. Білоконь // Транскордонні території України (Проблеми розвитку). – К., 2004. – С. 76–111.
2. Європейська Рамкова Конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або органами влади. – Рада Європи. – Українська правнична фундація (б.р.). – 33 с.
3. Європейські інтеграційні процеси і транскордонне співробітництво: Четверта Міжнародна науково-практична конференція, м. Луцьк, 17–18 травня 2007 р. – Луцьк, 2007. – 616 с.
4. Закон України «Про транскордонне співробітництво» від 26.06.2004 р. № 1861-IV // Голос України. – 2004. – 22 липня.
5. Зінько І. Актуальні проблеми регіоналістики як науки / І. Зінько // Вісник Львівського університету. Серія: міжнародні відносини. – 2001. – Вип. 5. – С. 12–15.
6. Мартинюк В. О. Політична географія та геополітика: Словник-довідник / В. О. Мартинюк, С. С. Троян. – К. : НМЦВО, 2005. – 256 с.
7. На шляху до Європи. Український досвід єврорегіонів [Проект Київського центру Ін-ту Схід-Захід]. – К. : Логос, 2000. – 224 с.
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 рр. // Урядовий кур'єр. – 2007. – 17 січня. – С. 23–24.
9. Програма розвитку єврорегіонів: Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 р. – № 587.
10. Регіональна Політика та Регіональне Співробітництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.comparativelaw.kiev.ua/ukr/adaptazzi/pi_10.htm
11. Регіони Східної Європи: Інтеграційні очікування та конфронтаційні небезпеки: Матеріали Міжнародної наукової конференції (Чернівці, 18–19 вересня 2000 р.). – Чернівці : БУКРЕК, 2000. – 260 с.
12. Студенніков І. Транскордонне співробітництво як дзеркало регіональної політики в Україні / І. Студенніков // Економічний часопис – XXI. – 2005. – № 1–2.
13. Трансформація та інтеграція: Формування майбутнього Центральної та Східної Європи / [Тввелл Дж., Еллмен М., Карлссон М та ін. ; пер. з англ.]. – К. : Стилюс, 1998. – 192 с.
14. Regional Policy Goes East: Essays on Friends and lessons Learned for Regional Development Policy in Central and Eastern Europe. Ed. by Vasil Hudak, Henrik Huitfeldt and Edward J. Meegan. – Prague, 1999. – 110 p.
15. Trojan S. Rozwój stosunków transgranicznych w Europie Środkowo-Wschodniej / S. Trojan. – Lublin : Europejskie Kolegium Ukraińskich i Polskich Uniwersytetów, 2007. – 86 s.

16. Trojan S. Wpływ procesów demokratyzacji w państwach Europy Środkowo-Wschodniej na współpracę transgraniczną / S. Trojan, O. Tyszczenko // Granice i pagranicza nowej Unii Europejskiej: Z badań regionalnych, etnicznych i lokalnych / Red. M. Malikowski, D. Wojakowski. – Kraków, 2005. – S. 98–117.

УДК: 327 (430)

Нагорняк М. М.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ ФРН

У статті розглядаються явні та латентні аспекти зовнішньополітичної стратегії ФРН, котрі є важливою складовою міжнародного стратегічного планування. Досліджено систему зовнішньополітичних пріоритетів ФРН, її стратегію глобального позиціонування, а також механізм забезпечення німецьких інтересів на міжнародній арені.

Ключові слова: глобалізаційні процеси, зовнішньополітична стратегія, глобальна юрисдикція, міжнародні інституції, криза, конфлікт.

Нагорняк М. Н. В статье рассматриваются явные и латентные аспекты внешнеполитической стратегии ФРГ, которые являются важной составляющей международного стратегического планирования. Исследовано систему внешнеполитических приоритетов ФРГ, ее стратегию глобального позиционирования, а также механизм обеспечения германских интересов на международной арене.

Ключевые слова: глобальные процессы, внешнеполитическая стратегия, глобальная юрисдикция, международные институты, кризис, конфликт.

Нагорняк М. М. Some aspects of the modern foreign-political strategy of FRG

The article deals with the visible and hidden aspects of FRG's foreign policy strategy, which are the important part of international strategic planning. The system of foreign-political priorities of FRG, its strategy of global positioning and mechanism of providing German interests on international arena are ascertained.

Key words: globalization processes, foreign-political strategy, global jurisdiction, international institutions, crisis, conflict.

З розвитком глобалізаційних процесів і поступовим зміцненням режиму багатополярності у світовій політиці більш рельєфно стала проявлятися зовнішньополітична стратегія сучасної Німеччини. Проте німецькі політологи та історики міжнародних відносин, як і діючі політики та дипломати, намагаються обходити подібну постановку проблеми. Таку позицію німецьких учених і політиків щодо використання терміну «зовнішньополітична стратегія», на наш погляд, можна пояснити, з одного боку, прагненням уникнути будь-яких звинувачень у реваншизмі, а з іншого – не завдати шкоди навіть на рівні теоретичних міркувань зовнішньополітичному позиціонуванню й образу своєї держави. Разом з тим, як у зарубіжних, в тому числі німецьких, так і у вітчизняних дослідженнях окремих аспектів досліджуваної нами проблеми торкалися вчені-історики, політологи і публіцисти [див.: 9; 12; 3; 7].

Оскільки ФРН є на сьогоднішній день одним із найбільш впливових гравців на світовій економічній і політичній арені, роль якого і надалі буде зростати, то аналіз нових тенденцій в німецькій зовнішній політиці останніх років є необхідним для формування зовнішньополітичної лінії України.

У рамках заявленої статті ми поставили перед собою завдання провести аналіз явних і латентних аспектів зовнішньополітичної стратегії ФРН, котрі є важливою складовою стратегічного планування, що дозволяє будувати прогнози розвитку міжнародної ситуації, основаної на розумній логіці зовнішньополітичного позиціонування країн і центрів сили.